עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פכ"ו מהל' שבת הלכה כ סמג שם טוש"ע או"ח סימן שי"א סעיף ז :

מד ב מיי' פ"ד מהלכות אבל הלכה ה סמג עשין ב טוש"ע יו"ד סי' של"ט סעיף א :

מה ג סמג עשין עט :

מו ד מיי' פ"י מהלכות תשובה הלכה א :

מז ה מיי' פ"י מהלכות מתנות עניים הל"ב [וה' עבדים פ"ט הל"ח] טוש"ע יו"ד סימן רמז סעיף ג :

נושא
סיכת מת
סיכת קרקע

נושא
כריסו של
מת
מתבקעת

שימתין · שלא יסריח מחמת חום הסדין והכרים : **קושרין את הלחי** · של מת שהיה פיו הולך ונפתח קושרין את לחייו כדי שלא יפתח פיו יותר : **ולא שיעלה** · להסגר ממה שנפתח דהיינו מזיז אבר אלא שלא יוסיף ליפתח : **סומכין אותה בספסל** · שהרי תורת כלי עליו : **לא שתעלה** · דהוה ליה בונה : **גמ' ואמר לו אין סכין** · אלמא דבר האסור לטלטל אסור לסוך : **קרקע בקרקע מיחלף** · כלומר ההוא לאו משום טלטול הוא אלא משום אשויי גומות ואע"ג דמרחץ רצפת אבנים הוא וליכא למיחש לאשויי גומות, מיחלף מיהא בקרקע אחר : **כל צרכי המת לאתויי מאי** · דלא תנן : **כלי מיקר** · שמביאים קרירות כגון זכוכית : **ואף שלמה אמר בחכמתו** · שכריסו של מת נופחת ונבקעת : **זה חוט השדרה** · שהוא כמין חבל ולבן ככסף : **זו אמה** · שהוא מעין של תולדה כמו גולת מים (יהושע טו) : **זה פרש** · וגלגל לשון גלל (יחזקאל ד): **אל הבור** · שנופל לתוך פיו : **כחגים** · בתענוגים : **מתני' אין מעצמין** · את עיניו בשבת אפילו אחר יציאת הנפש דמזיז בו אבר : **שופך דמים** · כדמפרש בברייתא בגמ' שבטורח מועט מקרב מיתתו : **גמ' ואוחז בשני גודלי רגליו** · צולבן באצבעותיו : **וחתכם** · לשון חיותכם : **אריה אבי תרי לא נפיל** · להורגן כדכתי' ומוראכם תרי וכתיב על כל חית הארץ ואפי' ארי : **כדרמי בר אבא** · דנקנסה עליו מיתה ונדמה לארי כבהמה : **נמשל** · מי שחיה מושלת בו בידוע שכבהמה נדמה : **עשה** · צדקה : **עד שאתה מוצא** · למי לעשות : **ומצוי לך** · ממון : **ועודך בידך** · עודך ברשותך קודם שתמות : **לא זכות** · לא דבר לזכות בו שכולם עשירים : **ולא חובה** · לאמץ לב ולקפוץ יד : **על מדה זו** · שלא יבא לידי עניות דדבר המזומן הוא לבא או עליו או על בנו או על בן בנו : **ונתן לך רחמים** · שתרחם על הבריות : **זו פדחת** · המצח שהוא חלק ומאהיר יותר מכל הפרצוף: **זה חוטם** · שהוא תואר פני אדם : **זו נשמה** · כדכתיב "נר אלהים נשמת אדם" (משלי כ) : **הלסתות** · לחיים : **ושבו העבים** · חשכת עינים יבא ויכסה המאור אחר שירבה בבכיה בזקנותו מחמת תשות כח וצרות רבות עליו : **מרווח** · מאור עינים : (א) **אפילו מליא** · כחלא בעיניו כמכחול גדול : **כאביסנא של גרדאי** · כובד של גרדיים אינשובל"ש בלע"ז: **אוקומי** ·(ב) המאור מוקים שלא יחשיך יותר ממה שהוא : **מאי קמ"ל** · בהא דאמר אפי' כאביסנא דגרדאי : **אלים** · עב : **מכוחלא** · עץ שהוא מכניס בשפופרת ונותן בעיניו וקורין לו מכחול : **תיכלא ועיורא** · שיכול בנים ועיורון הדמעה : **של בכי** · מתוך אבל וצרה :

תורה אור

שימתין, קושרין את הלחי לא שיעלה אלא שלא יוסיף, וכן קורה שנשברה סומכין אותה בספסל או בארוכות המטה - לא שתעלה אלא שלא תוסיף: **גמ'** והאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ ביקש להדיח קרקע, אמר לו אין מדיחין, לסוך קרקע, אמר לו אין סכין? קרקע בקרקע מחלפא, מת בקרקע לא מיחלף. "כל" לאתויי מאי? לאתויי הא דת"ר מביאין כלי מיקר וכלי מתכות ומניחין על כריסו כדי שלא (א) תפוח, ופוקקין את נקביו כדי שלא תיכנס בהן הרוח ואף שלמה אמר בחכמתו "עד אשר לא ירתק חבל הכסף" זה חוט השדרה "ותרוץ גולת הזהב" זה אמה "ותשבר כד על המבוע" זה הכרס "ונרוץ הגלגל אל הבור" זה פרש וכן הוא אומר "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם". אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב חגא אלו בני אדם שמניחין דברי תורה ועושין כל ימיהם כחגים. אמר רבי לוי אמר רב פפי א"ר יהושע לאחר שלשה ימים כריסו נבקעת ונופלת לו על פניו ואומרת לו טול מה שנתת בי: **מתני'** אין (א) מעצמין את המת בשבת, ולא בחול עם יציאת נפש והמעצים עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים: **גמ'** תנו רבנן המעצמו עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים, משל לנר שכבה והולכת, אדם מניח אצבעו עליה מיד כבתה. תניא רשב"ג אומר הרוצה שיתעצמו עיניו של מת נופח לו יין בחוטמו ונותן שמן בין ריסי עיניו ואוחז בשני גודלי רגליו והן מתעצמין מאליהן. תניא רשב"ג אומר תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת, דוד מלך ישראל - מת אין מחללין עליו את השבת: תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת - אמרה תורה חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה, דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו - כיון שמת אדם בטל מן המצות והיינו דא"ר יוחנן "במתים חפשי" כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות ותניא ר' שמעון בן אלעזר אומר תינוק בן יומו חי אין צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים אבל עוג מלך הבשן מת צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים שנאמר "ומוראכם וחתכם יהיה" כל זמן שאדם חי אימתו מוטלת על הבריות, כיון שמת בטלה אימתו. אמר רב פפא נקיטינן אריה אבי תרי לא נפיל, הא קא חזינן דנפיל! ההוא כדרמי בר אבא דאמר רמי בר אבא אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה שנאמר "אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו". אמר רבי חנינא אסור לישן בבית יחידי וכל הישן בבית יחידי אחזתו לילית. ותניא רשב"א אומר עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך ואף שלמה אמר בחכמתו "וזכור את בוראיך בימי בחורותיך עד [אשר] (ש) לא יבואו ימי הרעה" אלו ימי הזקנה "והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה, ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד שנא' "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ". תניא ר' אלעזר הקפר אומר לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו שאם הוא לא בא, בא בנו, ואם בנו לא בא, בן בנו בא שנאמר "כי בגלל הדבר הזה" תנא דבי ר' ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם. א"ר יוסף נקיטינן האי צורבא מרבנן לא מיעני, והא קא חזינן דמיעני? אם איתא דמיעני אהדורי אפתחא לא מיהדר, אמר לה רבי חייא לדביתהו: כי אתי עניא אקדימי ליה ריפתא כי היכי דלקדמו לבנייך. אמרה ליה מילט קא לייטת להו? אמר לה קרא קא כתיב "כי בגלל הדבר הזה" ותנא דבי ר' ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם. תניא ר' גמליאל ברבי אומר "ונתן לך רחמים ורחמך והרבך" - כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים. "עד אשר לא תחשך השמש והאור" זו פדחת והחוטם "והירח" זו נשמה "והכוכבים" אלו הלסתות "ושבו העבים אחר הגשם" זו מאור עיניו של אדם שהולך אחר הבכי, אמר שמואל האי דמעתא עד ארבעין שנין הדרא, מכאן ואילך לא הדרא, ואמר רב נחמן האי כוחלא עד ארבעין שנין מרווח מכאן ואילך אפילו מליא כאביסנא דגרדאי, אוקומי מוקים, ארווחי לא מרווח, מאי קא משמע לן? דכמה דאלים מכוחלא, טפי מעלי. ר' חנינא שכיבא ליה ברתיה לא הוה קא בכי עלה, אמרה ליה דביתהו - תרנגולתא אפיקת מביתך? אמר לה תרתי - תכלא ועיורא! סבר לה כי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קצרתה שש דמעות הן - שלש יפות, ושלש רעות: של עשן ושל בכי ושל

מסורת הש"ס

לעיל מג.

לעיל מג:

בס"י איתא ר"ש בן אלעזר

[יומא פה:]

תהלים פח

בראשית ט

תהלים מט

קהלת יב

דברים טו

שם

שם יג

[ביצה לב:]

קהלת יב

[גי' הערוך כאבסנא]

[אדר"נ פמ"א]

לעיל ל. [נדה סא: ע"ש]

[עי' פרש"י עירובין ס. ד"ה והאמר פירושו ע"ן סנהדרין לח: ע"ש]

ברכות לד: לעיל סג. פסחים סח. סנהדרין צט.

[תוספתא דב"ק פ"ט]

נושא
1. עצימת עיני המת
2. תינוק בן יומו ודוד מלך ישראל

תת נושא (בסוגריים)
עוני - גלגל שחוזר בעולם

הגהות הב"ח

(א) גמ' שלא יהא תפוח : (ב) רש"י ד"ה אוקומי. מוקים המאור שלא :

(ש) בקרא אשר לא

גליון הש"ס

גמ' קרקע בקרקע מיחלפא. כה"ג לעיל דף כט ע"ב ועי' בתוספות שם ד"ה גזירה :

א) [גי' הערוך אין מאמצין כו' וכל המאמץ כו' פירוש סותמין עיני המת לאחר המיתה כדי שלא יהיו עיניו פתוחות כענין שנאמר ויוסף ישית ידו על עיניך ע"כ ועי' לעיל דף עז: איבעיא להו מאמצין תנן או מעמצין וכו' ואשר ע"כ ברור דטעות הוא שהקדימו בדפוס צ' קודם למ' במשנה ובברייתא דהכא וגם בפרש"י דהכא אמנם ברי"ף והרא"ש הגירסא במשנה ובברייתא על נכון המ' קודם לצ' וכ"א במשנה שבמשניות ובפי' הרב וכתב התוי"ט אין מאמצין כמו עוצם עיניו כו']

רבינו חננאל

חוץ לחומה לנו ואע"ג דאיסורא הוא וקיי"ל הלכתא כרב באיסורי הכא הלכתא כשמואל דדיקא מתניתין כותיה דתנן במס' מכשירין עיר של ישראל ונכרים דרין בתוכה והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת אם רוב נכרים מותר לרחוץ בה מיד אם רוב ישראל ימתין עד בכדי שיחמו חמין. מחצה על מחצה ימתין בכדי שיחמו חמין . ר' יהודה אומר באמבטי קטנה ואם יש רשות רוחץ בה מיד . ומפרש רב יצחק בריה דרב יהודה מאי רשות כגון אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שמחממין לו עשרה קומקמין בבת אחת מותר מיד: עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בהן ישראל ומקשינן אמאי והא ישראל ונכרי כמחצה על מחצה דמי ימתין בכדי שיעשו ומפרק עולא כגון בנכרי מת המוטל באיסטרטא דמוכחא מלתא שזה הקבר לזה נחפר שדומה לרוב נכרים שאין צריך להמתין בכדי שיעשו תוב אקשינן תינח קבר ארון מאי ופריק ר' אבהו בארון המוטל על הקבר שנמצא הארון בקבר*) דאילו דברי ר"מ נסבייה בדרך גררה. בפרק כירה בענין של (חול) [קדש] אסור לאומרם (בלשה"ק) [בלשון חול] אלא אם הוא לאפרושי מאיסורא כגון זה שא"ר מאיר לתלמידיו אין מדיחין ואין סכין בלשה"ק אבל הרואה שסכין ומדיחין המת לא יתיר הדחה וסיכה בקרקע ולפיכך התיר ר"מ הדחת המת וסיכתו ולא גזר סיכת המת והדחתו מפני סיכת מרחץ והדחתו . כל צרכי המת כלל זה להביא הא דת"ר מביאין כלי מיקר וכלי מתכות ומניחין לו על כרסו בשבת שלא תפוח. ופוקקין נקביו בשביל שלא תכנס בהן הרוח ואף שלמה אמר בחכמתו עד אשר לא ירתק חבל הכסף וגו' ופשוטה היא : אין מאמצין את המת בשבת וכו' . פי' מאמצין סותמין את עיני המת . ת"ר המאמץ עם יציאת נפש אפילו בחול הרי זה שופך דמים משל לנר שכבה כו' . תניא ר"ש בן אלעזר אומר תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת שעומד ומשמר שבתות הרבה . דוד מלך ישראל מת אין מהללין עליו את השבת

*) נראה דחסר כאן איזה תיבות ושייך להא דמקשינן כאן בגמ' והאמר ריה"ש מעשה בתלמידו של ר"מ